

transferet proinde ac si singulas in iure cessisset, debita vero perreunt, eoque modo debitores hereditarii lucrum faciunt.

86. Idem iuris est, si testamento scriptus heres, posteaquam heres extiterit, in iure cessarit hereditatem; ante aditam vero hereditatem cedendo nihil agit.

87. Suus autem et necessarius heres an aliquid agant in iure cedendo, quaeritur. Nostri praecipitores nihil eos agere existimant; diversae scholae auctores idem eos agere putant, quod ceteri post aditam hereditatem; nihil enim interest, utrum aliquis cernendo aut pro herede gerendo heres fiat, an iuris necessitate hereditati adstringatur.

Obligace. z kon tractu 89

88. Nunc transeamus ad obligationes. Quarum summa divisio in duas species diducitur: omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto.

89. Et prius videamus de his quae ex contractu nascuntur. Harum autem quattuor genera sunt: aut enim re contrahitur obligatio aut verbis aut litteris aut consensu.

90. Re contrahitur obligatio velut mutui datione. Mutui autem datio proprie in his fere rebus contingit quae pondere numero mensura constant, qualis est pecunia numerata vinum oleum

frumentum aes argentum aurum. Quas res aut numerando aut metiendo aut pendendo in hoc datumus, ut accipientium fiant et quandoque nobis non eadem, sed aliae eiusdem naturae reddantur. Unde etiam mutuum appellatum est, quia quod ita tibi a me datum est, ex meo tuum fit.

91. Is quoque, qui non debitum accepit ab eo qui per errorem solvit, re obligatur. Nam proinde ei condici potest SI PARET EUM DARE OPORTERE, ac si mutuum accepisset. Unde quidam putant pupillum aut mulierem, cui sine tutoris auctoritate non debitum per errorem datum est, non teneri conditione, non magis quam mutui datione. Sed haec species obligationis non videtur ex contractu consistere, quia is qui solvendi animo dat, magis distrahere vult negotium quam contrahere.

92. Verbis obligatio fit ex interrogatione et responsione, veluti DARI SPONDES? SPONDEO, DABIS? DABO, PROMITTIS? PROMITTO, FIDEPROMITTIS? FIDEPROMITTO, FIDEIUBES? FIDEIUBEO, FACIES? FACIAM. 93. Sed haec quidem verborum obligatio DARI SPONDES? SPONDEO propria civium Romanorum est; ceterae vero iuris gentium sunt, itaque inter omnes homines sive cives Romanos sive peregrinos valent. Et quamvis ad Graecam vocem expressae fuerint, veluti hoc modo Δοσεεις? Δοσω; Ομολογεεις? Ομολογω; Πιστεει. κελευεις? Πιστει. κελευω; Πιστηεις? Πιστησω, etiam haec tamen inter cives Romanos valent, si modo Graeci sermonis intellec-

až poté, co se dědicem stal, zůstává dědicem nadále a bude proto věřitelům zavázán sám: věci tělesné převede však tak, jako kdyby je injurecessi postoupil jednotlivě, dluhy naproti tomu zanikají a tím způsobem (z toho) pozůstalostní dlužníci mají zisk.

86. Stejně právo platí (i v případě), že v testamentu zapsaný dědic postoupí injurecessi pozůstalost poté, co se stane dědicem. Proveďte-li naproti tomu postoupení před přijetím pozůstalosti, nemá jeho jednání právní účinky. 87. Je však sporné, má-li nějaké právní účinky injurecessi, provedená „dědicem vlastním“ a „(dědicem) nutným“. Naši učitelé mají za to, že jejich jednání právní účinky nemá. Stoupenci druhé školy se domnívají, že má tytéž účinky, jako (injurecesse) ostatních (dědiců), provedená po přijetí pozůstalosti: neboť nic nezáleží na tom, zda se někdo stává dědicem proto, že (pozůstalost) formálně přijímá, anebo že si vede jako dědic, či proto, že je k pozůstalosti připoután nutností právní.

88. Přejdeme nyní k obligacím. Jejich základní rozdělení se provádí rozlišováním dvou skupin: každá obligace vzniká totiž buď z kontraktu (ze smlouvy) nebo z deliktu (z protiprávního činu).

89. A nejdříve se podívejme na ty, jež vznikají z kontraktu. Těch jsou pak čtyři druhy: obligace se totiž kontrahuje buď věcí, anebo slovy, anebo zápisem, anebo (pouhým) souhlasem.

90. Věci se obligace kontrahuje například při poskytnutí zápůjčky. K poskytnutí zápůjčky dochází pak vlastně jen tehdy, týká-li se věcí, které vážíme, měříme (či) počítáme, jako jsou ražené peníze,

vino, olej, obilí, bronz, stříbro, zlato (atd.). Tyto věci buď odpočítáním nebo odměřením nebo odvážením převádíme tak, aby se staly vlastnictvím příjemců a byly nám jednou navraceny, ne (ovšem) tytéž, ale jiné, téže podstaty. Proto se také (tomu kontraktu) říká „mutuum“ (mutuus = vzájemný), protože to, co jsem ti takto poskytl, stává se z mého tvým. 91. Věci se zavazuje také ten, kdo přijal plnění nedluhu od člověka, který plnil omylem. Neboť může být kondikci VYJDE-LI NAJEVO, ŽE MÁ POVINNOST DÁT žalován právě tak, jako kdyby přijal zápůjčku. Proto se někteří (právníci) domnívají, že nedospělec či žena, kterým by bez souhlasu poručníka byl omylem plněn nedluh, nejsou kondikci zavázáni právě tak, jako (nejsou zavázáni) při poskytnutí zápůjčky. Ale základem tohoto druhu obligace není, jak se zdá, kontrakt, protože ten, kdo plní s úmyslem osvobodit se od závazku, chce právní vztah spíše zrušit, než jej založit.

92. Verbální (slovní) obligace vzniká z otázky a odpovědi, například SLIBUJEŠ DAT? SLIBUJI, DÁŠ? DÁM, PŘISLIBUJEŠ? PŘISLIBUJI, NA SVOU ČEST PŘISLIBUJEŠ? NA SVOU ČEST PŘISLIBUJI, NA SVOU ČEST PŘIKAZUJEŠ? NA SVOU ČEST PŘIKAZUJI, UDELÁŠ? UDELÁM. 93. Avšak ta verbální obligace (jež vzniká prostředním slov) SLIBUJEŠ DAT? SLIBUJI je vlastně (pouze) občanům římským, naproti tomu (všechny) ostatní jsou (obligace mi) „práva národů“ a platí proto mezi všemi lidmi, ať již občany římskými nebo cizinci. A třeba i byla slova pronesena řecky, například takto ΔΟΣΕΙΣ? ΔΟΣΩ; ΗΜΟΛΟΓΕΙΣ? ΗΜΟΛΟΓΩ; ΠΙΣΤΕΙ ΚΕΛΕΥΕΙΣ? ΠΙΣΤΕΙ ΚΕΛΕΥΩ;

tum habeant. Et e contrario quamvis Latine enuntiantur, tamen etiam inter peregrinos valent, si modo Latini sermonis intellectum habeant. At illa verborum obligatio DARI SPONDES? SPONDEO adeo propria civium Romanorum est, ut ne quidem in Graecum sermonem per interpretationem proprie transferri possit, quamvis dicatur a Graeca voce figurata esse.

94. Unde dicitur uno casu hoc verbo peregrinum quoque obligari posse, veluti si imperator noster principem alicuius peregrini populi de pace ita interroget PACEM FUTURAM SPONDES? vel ipse eodem modo interrogetur. Quod nimium subtiliter dictum est, quia si quid adversus pactio- nem fiat, non ex stipulatu agit, sed iure belli res vindicatur.

95. Illud dubitari potest, si quis interroganti DARI SPONDES? respondeat PROMITTO VEL DABO, an recte obligetur; aut si quis interroganti PROMITIS? respondeat *ὁμολογῶ* an recte obligetur; . . . 95a. Sunt et aliae obligationes, quibus verbis obligamur, ut tamen nulla praecedente interrogatione obligatio contrahatur . . . item si debitor mulieris iussu eius, dum doti dicat quod debet; alius autem obligari hoc modo non potest. Et ideo si quis alius pro muliere dotem promittere velit communi iure obligare se debet, id est stipulanti iure promittere.

POLEISEIS? POLEISÓ — jsou přesto i tyto [obligace] mezi římskými občany platné, ovšem rozuměli řecky. A naopak: třeba i byla slova vyslovena latinsky, jsou přesto [obligace] mezi cizinci platné, ovšem rozuměli latinsky. Naproti tomu ona verbální obligace SLIBUJES DÁT? SLIBUJI je občanům římským vlastní do té míry, že do řečtiny vlastně ani přeložena být nemůže, ač prý byla z řeckého termínu vytvořena. 94. Proto prý (jen) v jediném případě může být tímto slovem zavázán také cizinec, a to, otáče-li se náš císař panovníka nějakého cizího národa ohledně míru takto SLIBUJES V BUDOUCNU MÍR?, anebo je-li stejným způsobem položena otázka jemu samému. Což je (ovšem) tvrzení nemálo vyumělkované, protože stane-li se co pro- ti (takové) dohodě, nežaluje se ze stipulace (tj. z formálního slibu), ale záležitost se vymáhá právem válečným. 95. Pochybnosti je mož- no mít o tom, zda se pravoplatně zavazuje člověk, který na otázku SLIBUJES DÁT? odpoví PŘISLUBU- JI nebo DÁM; či zda se pravoplat- ně zavazuje člověk, který na otáz- ku PŘISLUBUJES? odpoví HOMO- LOGÓ; 95a. Jsou i jiné obligace, při kterých nám závazek vzniká pronesením slov, tak ovšem, že obligace vzniká, aniž by předcházela nějaká otázka dlužník ženy na její příkaz přislíbí (poskytnout) jako věno to, co je dlužen; jiný (člo- věk) se však tímto způsobem za- vázat nemůže. A proto jestli chce přislíbit pro ženu věno někdo jiný, musí se zavázat podle obecného práva, to je dát podle práva slib stipulujícímu (tj. tomu, kdo si dává slibovat).

OBDAH A ZČÁSTI I TEXT § 95a LZE REKONSTRUOVAT PODLE VÝTAHU (TZV. EPÍTOME GAIJ), KTERÝ JE DOCHOVÁN VE VIZIGÓTSKÉ KODIFIKACI ŘÍMSKÉHO PRÁVA (LEX ROMANA VISIGOTHORUM). KORE- SPONDUJÍCÍ MÍSTO (EPI. GAI 2, 9, 3) ZNÍ TAKTO: „JSOU I JINÉ OBLIGACE, KTERÉ JE MOŽNO UZA- VIRAT BEZ NEJAKÉ PŘEDCHÁZĚJÍCÍ OTÁZKY: TO JE (TEHDY), KDYŽ ŽENA PŘISLUBUJE VĚNO, Ať JAKO BUDOUCÍ MANŽELKA SNOUBENCI, ANEBŮ Ať JIŽ (JAKO MANŽELKA) MANŽELOVI. A MOŽE SE PŘI TOM JEDNAT JAK O VĚCI MOVITĚ, TAK O POZEMKY. A TOUTO OBLIGACI SE NEZAVAZUJE JEN ŽENA SAMA, ALE I JEJÍ OTEC A (TAKÉ) DLUŽNÍK TĚ ŽENY. (A TOTO) PŘISLÍBLÍ SÁM DLUŽNÍK SNOUBENCI VERTEPKY JAKO VĚNO TY PENÍZE, KTERÉ JI BYL DLUŽEN. POUZE TYTO TŘI OSOBY MOHOU SE PŘI- SLIBEM VĚNA LEGITIMNĚ ZAVAZAT, ANIŽ BY PŘEDCHÁZELA OTÁZKA. KDYBY VŠAK MUŽI PŘISLUBOVALI PRO ŽENU VĚNO OSOBY JINÉ, MUSÍ SE ZAVAZAT PODLE OBECNÉHO PRÁVA, TO JE DÁT ODPOVĚĎ NA OTÁZKU A PŘISLÍBIT STIPULOVANĚ.“

96. ITEM ET ALIO CASU UNO LOQUENTE ET SINE INTERROGATIONE ALII PROMITTENTE CON- TRAHITUR OBLIGATIO, ID EST SI LIBERTUS PAT- RONO AUT DONUM AUT MUNDUS AUT OPERAS SE- DATURUM ESSE IURAVIT, IN QUA RE SUPRADICTI LIBERTI NON TAM VERBORUM SOLLEMNITATE QUAM IURIS IURANDI RELIGIONI TENENTUR; haec sola causa est, ex qua iure- iurando contrahitur obligatio. Sa- ne ex alia nulla causa iureiurando homines obligantur, utique cum quaeritur de iure Romanorum. Nam apud peregrinos quis iuris sit, singularum civitatum iura re- quirentes aliud intellegere poter- mus

97. Si id quod stipulamur tale sit, ut dari non possit, inutilis est stipulatio, velut si quis hominem liberum quem servum esse crede- bat, aut mortuum quem vivum esse credebat, aut locum sacrum vel religiosum quem putabat humani iuris esse, dari stipuletur.

97a. Item si quis rem quae in rerum natura esse non potest, velut hippo- centaurum, stipuletur, aequè inutilis est stipulatio. 98. Item si quis sub ea conditione stipuletur

96. Také i v jiném případě vzniká obligace (pouhým slibem), když jeden mluví a slibuje druhému, aniž by byl tázán: to je (tehdy), když propuštěnec odpřísáhl patronovi, že mu poskytne buď dar, anebo (nějaké) dávky či služby. V této situaci jsou (ovšem) spíše posvátnosti přísahy, než (samými) slavnostními slovy. Je to také jediný případ, kdy obliga- ce vzniká přísahou. V žádném ji- ném případě se lidé zajisté přisa- hou obligačně nezavazují, alespoň ne v právu římském. Neboť (kdy- bychom se ptali), co podle práva platí u cizinců, mohli bychom ze studia právních řádů jednotlivých obcí poznat, že (v různých obcích) platí o přísaze něco jiného

97. Jestliže to, co stipulujeme (tj. co si dáváme slibovat), je takové povahy, že plnění není možné, je stipulace neplatná: na- příklad když někdo stipuluje, aby mu byl předán svobodný člověk, kterého pokládal za otroka, anebo (člověk) mrtvý, kterého pokládal za živého, anebo místo posvátné či zasvěcené, které považoval [za místo] práva lidského. 97a. Stipu- lace je dále neplatná rovněž teh- dy, když někdo stipuluje věc, kte- rá vůbec nemůže být, například hippocentaura. 98. Stipulace je neplatná také (tehdy), když někdo

Promissio operatum

Neplatnost smlouvy

quae existere non potest, veluti si digito caelum tetigerit, inutilis est stipulatio. Sed legatum sub impossibili conditione relicto nostri praecipitantes proinde debentur, ac si sine conditione relicto esset; diversae scholae auctores nihil minus legatum inutile existimant quam stipulationem. Et sane vix idonea divertitatis ratio reddi potest. 99. Praeterea inutilis est stipulatio, si quis ignorans rem suam esse dari sibi eam stipulatur; quippe quod alicuius est, id ei dari non potest.

100. Denique inutilis est talis stipulatio, si quis ita dari stipulatur POST MORTEM MEAM DARI SPONDES?; vel ita POST MORTEM TUAM DARI SPONDES?; *valet autem, si quis ita dari stipuletur CUM MORIAR DARI SPONDES? vel ita CUM MORIERIS DARI SPONDES?* id est ut in novissimum vitae tempus stipulatoris aut promissoris obligatio conferatur. Nam inelegans esse visum est ab heredis persona incipere obligationem. Rursum ita stipulari non possumus PRIDIE QUAM MORIAR, aut SPONDES? quia non potest aliter intellegi „pridie quam aliquis morietur“, quam si mors secuta sit; rursum morte secuta in praeteritum reducitur stipulatio et quodammodo talis est HEREDI MEO DARI SPONDES? quae sane inutilis est.

101. Quaecumque de morte diximus, eadem et de capitis diminutione dicta intellegemus. 102. Adhuc inutilis est stipulatio, si quis ad id quod interrogatus erit, non responderit, veluti si sestertia X

stipulatur s takovou podmínkou, která není možná, například „jestliže by se prstem dotkl nebe“. Ale odkaz, zůstavený s podmínkou nemožnou, považují naši učitelé za závazný právě tak, jako kdyby byl zůstaven bez podmínky. Stoupenci druhé školy pokládají odkaz za zrovna tak neplatný, jako (je neplatná) stipulace. A lze opravdu sotva nalézt (nějaký) pádný důvod pro rozlišování. 99. Kromě toho je stipulace neplatná (také tehdy), když někdo, nevěda že jde o jeho věc vlastní, si stipuluje její předání; neboť to, co již někomu patří, nemůže být do jeho vlastnictví předáno. 100. Neplatná je konečně také stipulace, když někdo stipuluje předání (věci) takto: SLIBUJES DÁT PO MÉ SMRTI? anebo takto: SLIBUJES DÁT PO SVÉ SMRTI?; je však platná, stipuluje-li někdo předání takto: SLIBUJES DÁT AŽ BUDU UMÍRAT?, anebo takto: SLIBUJES DÁT AŽ BUDEŠ UMÍRAT? — to znamená tak, že obligace se svádí k posledním okamžikům života stipulátora (oprávněného) nebo promissora (zavazaného). Neboť dávat obligaci vzniknout (až) v osobě dědice, bylo uznáno za neobratné. Naproti tomu takto stipulovat nemůžeme: SLIBUJES DÁT DEN PŘED TÍM, NEŽ ZEMRU anebo NEŽ ZEMŘEŠ? — protože „den před tím, než někdo zemře“ nelze poznat jinak, než že smrt nastala; když však smrt nastala, převádí se obligace do minulosti a je skoro stejná, jako (stipulace) SLIBUJES DÁT MĚMU DĚDICI?, jež je zjevně neplatná. 101. Všechno to, co jsme řekli o smrti, chápeme jako řečené i o kapitálníminuci. 102. Stipulace je neplatná také tehdy, když někdo neodpoví na to, co bude tázán: například když stipuluji, že mně

a te dari stipuler, et tu sestertia V promittas, aut si ego pure stipuler, tu sub condicione promittas. 103. Praeterea inutilis est stipulatio, si ei dari stipulemur, cuius iuri subiecti non sumus. Unde illud quaesitum est, si quis sibi et ei cuius iuri subiectus non est dari stipuletur, in quantum valeat stipulatio. Nostri praecipitantes putant in universum valere et proinde ei soli qui stipulatus sit solidum debent, atque si extranei nomen non adiecisset. Sed diversae scholae auctores dimidium ei debent existimant, pro altera vero parte inutilis esse stipulationem.

103a. Alia causa est, si ita stipulatus sim MIHI AUT TITIO DARI SPONDES? quo casu constat mihi solidum debent et me solum ex ea stipulatione agere posse, quamquam etiam Titio solvendo liberatio. 104. Praeterea inutilis est stipulatio, si ab eo stipuler qui iuri meo subiectus est, item si is a me stipuletur. Sed servus quidem et qui in mancipio est et filia familias et quae in manu est non solum ipsi, cuius iuri subiecti subiectae sunt, quidem ulli. 105. Mutum neque stipulari neque promittere posse palam est. Idem etiam in surdo receptum est; quia et is qui stipulatur verba promittentis, et qui promittit verba stipulantis exaudire debet.

106. Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intellegit quid agat. 107. Pupillus omne negotium recte gerit, ut tamen, sicuti tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeatur tutor, veluti si ipse ob-

dáš deset tisíc sestercíů, a ty slibíš pět tisíc sestercíů, anebo když já stipuluji bez podmínky a ty stipuluješ s podmínkou. 103. Kromě toho je stipulace neplatná (tehdy), když stipulujeme plnění tomu (člověku), jehož pravomocí nejsme podřízeni. Z toho vznikl problém, do jaké míry je stipulace platná (v případě), když někdo stipuluje plnění sobě a člověku druhému, jehož pravomocí není podřízen. Naši učitelé se domnívají, že (stipulace) je platná v celém rozsahu a že se celé plnění dluhuje pouze tomu, kdo stipuloval, (a to) právě tak, jako kdyby jméno cizí (osoby) nebyl připojil. Stoupenci druhé školy však mají za to, že se mu dluhuje polovina a že ze zbývajících části je stipulace neplatná. 103a. Jiná situace nastane, stipuloval-li jsem takto: SLIBUJES DÁT MNĚ ANEBY TITIOVI? V tomto případě je jasné, že celé plnění se dluhuje mně a že pouze já mohu z té stipulace žalovat, ačkoli ty se osvobodíš i plněním Titiovi. 104. Kromě toho je stipulace neplatná (tehdy), když stipuluji od člověka, který je podřízen mé pravomoci, stejně (tehdy), stipuluje-li on ode mne. Ale otrok a osoba v mancipiu a dcera rodiny a žena v mocí manželské nemohou se oblihačně zavazovat nejen tomu, jehož pravomocí jsou podřízeni či podřízeny, ale vůbec nikomu jinému. 105. Že němý nemůže ani stipulovat ani slibovat, je zřejmé. Stejně platí i o hluchém: protože ten, kdo stipuluje, musí vyslechnout slova slibujícího a ten, kdo slibuje, musí vyslechnout slova stipulujícího. 106. Silenec nemůže podstoupit žádné právní jednání, protože nechápe, co dělá. 107. Nedorostleček podstupuje všechna právní jednání pravoplatně, tam však, kde se vyžaduje souhlas poruční-

ligetur; nam alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate potest.

108. Idem iuris est in feminis quae in tutela sunt. 109. Sed quod diximus de pupillo, utique de eo verum est qui iam aliquem intellectum habet. Nam infans et qui infanti proximus est non multum a furioso differt, quia huius aetatis pupilli nullum intellectum habent; sed in his pupillis propter utilitatem benignior iuris interpretatio facta est.

110. Possumus tamen ad id quod stipulamur alium adhibere, qui idem stipuletur; quem vulgo adstipulatorem vocamus. 111. Et huic proinde actio conperit proindeque ei recte solvitur ac nobis; sed quidquid consecutus erit, mandati iudicio nobis restituere cogetur. 112. Ceterum potest etiam aliis verbis uti adstipulator, quam quibus nos uti sumus. Itaque si verbi gratia ego ita stipulatus sim DARI SPONDES?, ille sic adstipulari potest IDEM FIDE TUA PROMITTIS? vel IDEM FIDEIUBES? vel contra.

113. Item minus adstipulari potest, plus non potest. Itaque si ego sestertia X stipulatus sim, ille sestertia V stipulari potest; contra verum plus non potest. Item si ego pure stipulatus sim, ille sub conditione stipulari potest; contra vero non potest. Non solum autem in quantitate, sed etiam in tempore minus et plus intellegitur; plus enim statim aliquid dare, minus est post tempus dare. 114. In hoc autem iure quaedam singulari iure observantur. Nam adstipulatoris heres non habet actionem. Item servus adstipulando nihil agit,

quamvis ex ceteris omnibus causis stipulatione domino adquirat. Idem de eo qui in mancipio est magis placuit; nam et is servi loco est. Is autem qui in potestate patris est agit aliquid, sed parenti non adquirit, quamvis ex omnibus ceteris causis stipulando ei adquirit. Ac ne ipsi quidem aliter actio competat, quam si sine capitis diminutione exierit de potestate parentis, veluti morte eius aut quod ipse flamen Dialis inauguratus est. Eadem de filia familias et quae in manu est dicta intellegemus.

*Ad stipulandum - y g h p h i o r 1 0
p i p t e s t e m d i c t o p p u l I I I 117*

115. Pro eo quoque qui promittit solent alii obligari; quorum alios sponsores, alios fidepromissores, alios fideiussores appellamus. 116. Sponsor ita interrogatur IDEM DARI SPONDES? fidepromissor ita IDEM FIDE PROMITTIS? fideiussor ita IDEM FIDE TUA ESSE IUBES? videbimus de his autem, quo nomine possint proprie appellari, qui ita interrogantur IDEM DABIS? IDEM PROMITTIS? IDEM FACIES?

117. Sponsors quidem et fidepromissores et fideiussores saepe solemus accipere, dum curamus, adstipulatorem vero fere tunc solum adhibemus, cum ita stipulamur, ut aliquid post mortem nostram detur; quia enim nobis ut post mortem nostram detur stipulando nihil agimus, adhibetur adstipulator, ut is post mortem nostram agat; qui si quid fuerit consecutus, de restituendo eo mandati iudicio heredi meo tenetur.

podle práva zvláštního. Neboť dědici adstipulátora žaloba nepřislouší. Také otrok adstipuluje bez právních účinků, ač ze všech ostatních důvodů nabývá stipulací pro pána. Totéž bylo jako lepší řešení uznáno (i) pro toho, kdo je v mancipiu: neboť i on zaujímá postavení otroka. Ten pak, kdo je postaven pravomoci otce, (sice) s jistými právními účinky jedná, ale pro otce nenabývá, ač ze všech ostatních důvodů pro něho stipulací nabývá. A žaloba jemu samému také nepřislouší jinak, než že by se otcovské pravomoci zbavil bez kapitisdeminuce, například jeho smrtí anebo že sám byl vysvěcen jako Flamen Dialis. Totéž chápeme jako řečené i o dceři rodiny a o ženě, která je podřízena moci manželské.

115. Také za toho, kdo slibuje, se někdy obligálně zavazují jiní. Z nich jedněm říkáme sponsoři, jiným fidepromisoři, jiným fideiussoroři. 116. Sponsořovi se klade otázka takto: SLIBUJES DÁT TO-TÉŽ?, fidepromisořovi takto: PŘISLIBUJES TOTÉŽ?, fideiussorovi takto: PŘIKAZES NA SVOU VÍRU, ABY SE STALO TOTÉŽ? Zjistíme však, jakým názvem by se vlastně mohly označovat osoby, kterým se otázka klade takto: JÁS TOTÉŽ?? 117. Sponsoři, jakož i fidepromisoři a fideiussory přijímáme často, (zvláště) dbáme-li na to, aby se nám dostalo lepších záruk. Naproti tomu adstipulátora používáme vlastně jen tehdy, když stipulujeme nějaké plnění až po naší smrti. Stipulujeme-li totiž nějaké plnění až po naší smrti, jednáme neplatně a proto se používá adstipulátor, aby po naší smrti žáloval on. Ten (potom), když něco nabude, je pod sankcí žaloby ze

smlouvy příkazní povinen vydat to mému dědici.

118. Sponsoris vero et fidepromissoris similis conditio est, fideiussoris valde dissimilis. 119. Nam illi quidem nullis obligationibus accedere possunt nisi verborum (quamvis interdum ipse qui promiserit non fuerit obligatus, velut si mulier aut pupillus sine tutoris auctoritate aut quilibet post mortem suam dari promiserit. At illud quaeritur, si servus aut peregrinus sponderit, an pro eo sponsor aut fidepromissor obligetur). 119a. Fideiussor vero omnibus obligationibus, id est sive re sive verbis litteris sive consensu contractae fuerint obligationes, adici potest. Ac ne illud quidem interest, utrum civilis an naturalis obligatio sit cui adiciatur; adeo quidem, ut pro servo quoque obligetur, sive extraneus sit qui a servo fideiussorem accipiat, sive ipse dominus in id quod sibi debeatur.

120. Praeterea sponsoris et fidepromissoris heres non tenetur, nisi si de peregrino fidepromissore quaeramus, et alio iure civitas eius utatur. 121. Fideiussoris autem etiam heres tenetur. Item sponsor et fidepromissor lege Furia biennio liberantur, et quotquot erunt numero eo tempore quo pecunia peti potest, in tot partes diducitur inter eos obligatio et singuli in viriles partes obligantur. Fideiussores vero perpetuo tenentur, et quotquot erunt numero, singuli in solidum obligantur. Itaque liberum est creditor a quo velit solidum petere. Sed nunc ex epistula divi Hadriani compellitur creditor a singulis qui modo solvendo sint partes petere. Eo igitur distat haec epistula a lege Furia, quod si quis ex sponsori-

bus aut fidepromissoribus solvendo non sit, hoc onus ad ceteros non pertinet; sed ex fideiussoribus etsi unus tantum solvendo sit, adhuc onus ceterorum quoque pertinet. 121a. Sed cum lex Furia tantum in Italia locum habeat, eventum in ceteris provinciis sponsors quoque et fidepromissores proinde ac fideiussores perpetuo teneantur et singuli in solidum obligentur, nisi ex epistula divi Hadriani hi quoque adiuventur in parte. 122. Praeterea inter sponsors et fidepromissores lex Appuleia quamdam societatem introduxit. Nam si quis horum plus sua portione solverit, de eo quod amplius dederit adversus ceteros actiones constituit. Quae lex ante legem Furiam lata est, quo tempore in solidum obligantur. Unde quaeritur, an post legem Furiam adhuc legis Appuleiae beneficium supersit. Et utique extra Italiam superest. Nam lex quidem Furia tantum in Italia valet, Appuleia vero etiam in ceteris provinciis. Sed an etiam in Italia beneficium supersit, nam lex quidem Furia tantum in Italia valet, Appuleia vero etiam in ceteris provinciis. Sed an etiam in Italia beneficium legis Appuleiae supersit, valde quaeritur. Ad fideiussores autem lex Appuleia non pertinet. Itaque si creditor ab uno totum consecutus fuerit, huius solius detrimentum erit, scilicet si is pro quo fideiussit, solvendo non sit. Sed ut ex supra dictis apparet, is a quo creditor totum petit poterit ex epistula divi Hadriani desiderare, ut pro parte in se detur actio.

je však nyní věřitel nucen vymáhat od jednotlivců, pokud jsou s to plnit, (pouze poměrně) části. Tento dopis se tedy od zákona Furiova liší tím, že není-li některý ze sponsorů či fidepromisorů schopen plnit, nepřechází břemeno plnění na ostatní. Ale je-li s to plnit jen jeden z fidejusrů, přechází na něho břemeno také těch ostatních. 121a. Protože však zákon Furiův platí pouze v Itálii, je v ostatních provinciích běžné, že právě tak jako fidejusoři, jsou také sponsoři a fidepromisoři zavázáni trvale a každý z nich odpovídá za celek, pokud ovšem také jim není podle dopisu božského Hadriána poskytnuta výhoda (odpovědnosti pouze) za část. 122. Kromě toho zavedl Appuleiův zákon mezi sponsory a fidepromissory jakýsi druh sponlečství. Neboť splní-li některý z nich více, než kolik obnáší jeho část, stanoví (zákon) na to, co se dá navíc, (zvláštní) žaloby proti ostatním. Tento zákon byl vydán před zákonem Furiovým, (tedy) v době, kdy se (sponsoři a fidepromisoři) obligacně zavazovali za plnění celé. Proto je sporné, zda po (vydání) zákona Furiova výhoda zákona Appuleiova stále ještě platí. A platí v každém případě mimo Itálii, protože zákon Furiův má platnost pouze v Itálii, zákon Appuleiův naproti tomu platí i v ostatních provinciích. Zda však výhoda zákona Appuleiova platí také v Itálii, je velmi sporné. Na fidejusy se zákon Appuleiův nevztahuje. Proto poskytne-li jeden z nich věřiteli plnění celé, bude to na škodu jen jemu samému, samozřejmě ovšem za předpokladu, že dlužník, za kterého se fidejusr zaručil, je k plnění nezpůsobilý. Jak ale z výše řečeného vyplývá, může ten (fidejusr), na kterém věřitel vymáhá plnění celé,

123. Praeterea lege Cicereia cautum est, ut is, qui sponsors aut fidepromissores accipiat, praedicat palam et declarat, et de qua re satis accipiat et quot sponsors aut fidepromissores in eam obligationem accepturus sit; et nisi praedixerit, permittitur sponsoribus et fidepromissoribus intra diem XXX praedictum postulare, quo quae ratur, an ex ea lege praedictum sit; et si iudicatum fuerit praedictum non esse, liberantur. Qua lege fideiussorum mentio nulla fit. Sed in usu est etiam si fideiussores accipiamus, praedicere.

124. Sed beneficium legis Corneliae omnibus commune est. Qua lege idem pro eodem apud eundem eodem anno vetatur in ampliore summam obligari creditae pecuniae quam XX milia. Et quamvis sponsors vel fidepromissores in ampliam pecuniam, veluti si sextertium C milium se obligaverint, tamen dumtaxat XX tenentur. Pecuniam autem creditam dicimus non solum eam, quam credendi causa damus, sed omnem, quam cum contrahitur obligatio certum est debitum iri, id est quae sine ulla conditione deducitur in obligationem. Itaque et ea pecunia, quam in diem certum dari stipulamur, eodem numero est, quia certum est eam debitum iri, licet post tempus petatur. Appellatione autem pecuniae omnes res in ea lege significantur. Itaque si vinum vel frumentum aut si fundum vel hominem stipulemur, haec lex observanda est.

žádat, aby podle dopisu božského Hadriána byla proti němu žaloba povolena (pouze) „pro parte“ (tedy jen na virilní část). 123. Kromě toho bylo zákonem Cicereiovým ustanoveno, že ten, kdo přijímá sponzory či fidepromisory, má na veřejnosti prohlásit a oznámit, v jakéže záležitosti záruky přijímá a kolikže sponzorů či fidepromisorů chce v té obligaci přijmout. A jestli to neprohlásí, povoluje se sponzorům a fidepromisorům žádat do třiceti dnů o předběžné řízení, ve kterém se zjišťuje, zda prohlášení podle tohoto zákona bylo provedeno. A bude-li rozhodnuto, že prohlášení provedeno nebylo, (sponzori a fidepromisori) se osvobodují. O fidejusech není v Cicereiově zákoně žádná zmínka, je však zvykem provádět prohlášení i v případě, že přijímáme fidejusy.

124. Naproti tomu výhoda, (zavedená) Corneliovým zákonem, je společná všem. Timto zákonem se zakazuje, aby se v témže roce týž (rukojmí) zavazoval za téhož (dlužníka) u téhož (věřitele) za větší obnos zapůjčených peněz, jak za dvacet ticíc. A i kdyby se sponzori či fidepromisori zavázali za peněžitou částku velkou, dejme tomu za sto tisíc sestercíů, ručí přesto jen do výše dvaceti tisíc. O zapůjčených penězích mluvíme pak nejen tehdy, když je dáváme na úvěr, ale i tehdy, když v okamžiku uzavření obligace je jisté, že vzniká dluh, to je tehdy, když se předmětem obligace stávají bez jakékoli podmínky. Proto za zapůjčené považujeme i ty peníze, jejichž vyplacení si dáváme příslibit na určitý den: neboť je jisté, že se stanou předmětem dluhu, i když se vymáhají až po uplynutí (nějakého) času. Pod název peníže jsou ovšem v tomto zákoně za-

hrnuty (i) všechny věci (ostatní). Proto stipulujeme-li víno či obilí, anebo stipulujeme-li pozemek či otroka, ustanovení tohoto zákona platí. 125. Z některých důvodů připouští ovšem ten zákon přijímat záruky bez omezení, například přijímá-li se záruka z titulu zřízení věna či (splnění) toho, co se ti dluhuje z testamentu, anebo přijímá-li se záruka na příkaz soudce. A také Julův zákon o pětiprocentní dědické dani stanoví, že na ty záruky, které se zřizují podle toho zákona, se Cornelův zákon nevztahuje. 126. Právní postavení všech (rukojmích, tedy) sponzorů, fidepromisorů (i) fidejusrů, je stejné také v tom, že se obligacně nemohou zavazovat tím způsobem, aby dluhovali více než dluhuje ten, za koho se zavazují, Avšak naopak, (to je) aby dluhovali méně, se zavazovat mohou, (tedy) právě tak, jak jsme to řekli o osobě adstipulátora. Neboť stejně jako u adstipulátora, je i jejich obligace (pouze) akcesí obligace hlavní a akcese větší objem než věc hlavní mít nemůže. 127. Postavení všech (rukojmích) je stejné také v tom, že splní-li něco za dlužníka, mají proti němu žalobu ze smlouvy příkazní na návratení toho (plnění). Sponzori mají nad to podle Publiliova zákona zvláštní žalobu na dvojnásobek, které se říká „actio depensi“.

128. Písemná (literární) obligace vzniká například „přepisovanými pohledávkami“. Přepisované pohledávky se pak provádějí dvojím způsobem, buď z věci na osobu, anebo z osoby na osobu. 129. Přepis z věci na osobu se provádí například tak, že ti (do svých účetních knih) zanesu jako vydané to, co mi dluhuješ ze smlouvy kupní nebo nájemní nebo spo- lečenské. 130. Přepis z osoby na

130. A persona in personam

transscriptio fit, veluti si id quod mihi Titius debet tibi id expensum tulero, id est si Titius te delegaverit mihi. 131. Alia causa est eorum nominum quae arcaria vocantur. In his enim rei, non litterarum obligatio consistit, quippe non aliter pecunia, quam si numerata sit pecunia; numeratio autem pecuniae re facit obligationem. Qua de causa recte dicemus arcaria nomina nullam facere obligationem, sed obligationis factae testimonium praebere.

132. Unde non proprie dicitur arcaris nominibus etiam peregrinos obligari, quia non ipso nomine, sed numeratione pecuniae obligantur; quod genus obligationis iuris gentium est. 133. Transscripticis vero nominibus an obligentur peregrini, merito quaeritur, quia quodammodo iuris civilis est talis obligatio; quod Nervae placuit. Sabino autem et Cassio visum est, si a re in personam fiat non men transscripticium, etiam peregrinos obligari; si vero a persona in personam, non obligari. 134. Praeterea litterarum obligatio fieri videtur chirographis et syngraphis, id est si quis debere se aut datum se scribat; ita scilicet si eo nomine stipulatio non fiat. Quod genus obligationis proprium peregrinorum est.

135. Consensu fiunt obligationes in emptiobus venditionibus, locationibus conductionibus, societatis, mandatis. 136. Ideo autem istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum neque scripturae ulla prioritas desideratur, sed sufficit

osobu se provádí například tak, že ti jako vydané zanesu to, co mně dluhuje Titius, to je bude-li mi té Titius delegovat (jako dlužníka) 131. Jinak je tomu s těmi pohledávkami, kterým se říká „nomina arcaria“ (pohledávky pokladní). Při nich totiž nevzniká obligace literární, ale reálná, protože jsou platné pouze tehdy, když peníze byly (opravdu) vyplaceny. Vyplacení peněz zakládá pak obligaci reálnou. Z toho důvodu právem řekneme, že „nomina arcaria“ nedávají obligaci vzniknout, ale že poskytují svědectví o obligaci uzavřené. 132. Nevhodně se proto říká, že „nomina arcaria“ zavazují také cizince: neboť ne položkou samou, ale vyplacením peněz se zavazují. Tento druh obligace je (obligací) „práva národů“ 133. Právem naproti tomu vzniká otázka, zda „předpisované pohledávky“ zavazují (rovněž) cizince: neboť taková obligace je svým způsobem obligací práva civilního. To uznával Nerva. Sabinus a Cassius měli však za to, že provádí-li se přepis pohledávky z věci na osobu, zavazují se rovněž cizinci. Naproti tomu při přepisu z osoby na osobu se nezavazují. 134. Kromě toho vzniká literární obligace dlužními úpisy (chirografa, syngrafa), to je když někdo napíše, že je dlužen anebo že zaplatí, rozumí, že za předpokladu, když o té pohledávce není provedena stipulace. Tento druh obligace je vlastní cizincům.

135. Consensum (pouhým souhlasem) vznikají obligace při smlouvách o koupi a prodeji, pronájmu a nájmu, při smlouvách společenských (a) při smlouvách příkazních. 136. Ze obligace se v těchto případech kontrahují (pouhým) souhlasem, říkáme pak proto, že se nevyžaduje žádná ná-

eos qui negotium gerunt consensisse.

Unde inter absentes quoque talia negotia contrahuntur, veluti per epistulam aut per internuntium; cum alioquin verborum obligatio inter absentes fieri non possit. 137. Item in his contractibus alter alteri obligatur de eo, quod alterum alteri ex bono et aequo praestare oportet; cum alioquin in verborum obligationibus alius stipuletur, alius promittat, et in nominibus alius expensum ferendo obliget, alius obligetur.

138. (Sed absenti expensum ferri potest, etsi verborum obligatio cum absente contrahi non possit.)

(DE EMPTIONE ET VENDITIONE.) 139. Emptio et venditio contrahitur, cum de pretio convenit, quamvis nondum pretium numeratum sit, ac ne arra quidem data fuerit; nam quod arra nomine datur, argumentum est emptiois et venditionis contractae. 140. Praetium autem certum esse debet. Nam alioquin si ita inter nos convenit, ut quanti Titius rem aestimaverit, tanti sit empti, Labeo negavit ullam vim hoc negotium habere; cuius opinionem Cassius probabat. Ofilius et eam emptioem et venditionem; cuius opinionem Proculus secutus est. 141. Item pretium in numerata pecunia consistere debet. Nam in ceteris rebus an pretium esse possit, veluti homo aut toga aut fundus alterius rei pretium esse possit, valde quaeritur. Nostri praecipue putant etiam in alia re posse consistere pretium. Unde illud est, quod vulgo putant per permutationem rem emptioem et venditionem contrahi, eamque speciem emptio-

ležitost, ani slovní, ani písemná, ale postačí, když se dohodli ti, kdo právní jednání vedou. Proto se taková právní jednání uzavírají i mezi nepřítomnými, například pomocí dopisu nebo zprostředkovatele, zatímco jinak verbální obligace mezi nepřítomnými vzniknout nemůže. 137. Dále se při těchto smlouvách zavazuje jeden druhému tak, že jeden druhému musí rádně a spravedlivě poskytnout plnění, zatímco jinak při obligacích verbálních jeden stipuluje a druhý slibuje a při obligacích literárních jeden zápisem vydání zavazuje a druhý je zavazován. 138. [Vydání ve prospěch nepřítomného však zapsáno být může, naproti tomu verbální obligace s nepřítomným uzavřena být nemůže.]

IO KOUPI A PRODEJÍ.] 139. Smlouva o koupi a prodeji se uzavírá (tehdy), když dojde k dohodě o tržové ceně, i když by zatím cena nebyla vyplacena a také by ani nebyl dán závdavek. Neboť to, co se dává jako závdavek, je (pouze) doklad o uzavření smlouvy o koupi a prodeji. 140. Tržová cena musí pak být určitá. Jinak totiž, kdybychom se dohodli na tom, že věc se prodá za tolik, na kolik ji ocení Titius, popřel Labeo, že to jednání má nějaký účinek. Jeho názor schvaluje Cassius. Ofilius (naproti tomu soudí, že) i to je smlouva o koupi a prodeji. K jeho názoru se připojil Proculus. 141. Dále musí tržová cena pozůstávat v ražených penězích. Neboť je velmi sporné, zda tržovou cenou mohou být věci ostatní, zda například otrok nebo toga nebo pozemek mohou být tržovou cenou věcí jiné. Naši učitelé se domnívají, že tržová cena může pozůstávat i v (hodnotě) věci jiné. Proto se také běžně domnívají, že smlouva